

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NYTÅRSGAVE

til Borupris' Venner
1999

FUGLEBJERG 1998

RETTELSE TIL NYTÅRSGAVEN 1999

På side 15 er der opstået en beklagelig fejl, idet der er faldet en linie ud.

Det sidste afsnit skal rettelig være:

Romantikkens tid er forbi. I dag knæler man ikke som den unge Grundtvig for asernes altre. Man søger viden om deres ophavsmænd.

NYTÅRSGAVE

til Borupris' Venner
1999

Redigeret af
Preben V. Andersen
og
Bertel Hansen

FUGLEBJERG 1998

Foreningen "Borupris' Venner" har hjemsted i Fuglebjerg kommune. Foreningen, der afløste "Institutionen Borupris' Venner", blev stiftet 17. maj 1990, og har til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr. phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på et bål over kogegruben, inden kødet blev lagt i.

Nytårgaven er trykt i 200 eksemplarer, hvoraf 100 er nummererede.

Dette eksemplar nr.

er fremstillet til

Trykt hos Møns Bogtrykkeri
(Sats Bertel Hansen)

FORORD

På sidste års generalforsamling besluttede vi, at Borup Ris' Venner inden for de gældende vedtægter kunne beskæftige sig med et lidt bredere arbejdsfelt end hidtil.

Dette års Nytårs gave bærer præg af, at denne beslutning er blevet efterlevet.

Harald Andersen, der er kendt som redaktør af Tidsskriftet Skalk, har skrevet en artikel om Kellerøddyssen, som ligger på den gård, hvor han havde sit barndomshjem.

Agnethe Jensen fortæller om et gammelt hus i skoven - nemlig Kikop - hvor hun boede sammen med sin mand Sigurd i omtrent 40 år.

Henning Jessen skriver om Svend Dyhre Rasmussen, i hvis dagbøger han har været på opdagelse.

Endelig skriver Bertel Hansen lidt om en gravkrypt i Førsløv kirke.

Nytårs Gaven rummer derudover formandens beretning til generalforsamlingen, nekrolog over foreningens tidligere formand J.L. Østergaard Christensen, som døde i 1998, regnskabet og en oversigt over bestyrelsen.

Fuglebjerg, den 1. november 1998

Preben V. Andersen - Bertel Hansen

REGNSKAB 1997/98

for perioden 1. november 1997 - 31. oktober 1998 (9. regnskabsår).

Driftsregnskab	kr.	kr.
INDTÆGTER	1997/98	(1996/97)
Indgået kontingent	12.035	12.555,00
Modtagne tilskud	0	0,00
Renter	167	42,92
Salg af Nytårgaver	180	240,00
Indtægter i alt	<u>12.382</u>	<u>12.837,92</u>
UDGIFTER		
Nytårgaven	5.861	5.000,00
Møder, gaver m.v.	1.737	1.351,25
Administration, porto m.m.	2.258	1.600,25
Udgifter i alt	<u>9.856</u>	<u>7.951,50</u>
Årets overskud	<u>2.526</u>	<u>4.886,42</u>
	<u>12.382</u>	<u>12.837,92</u>
Status		
AKTIVER		
BG-Bank	660	9.621,27
Sparekassen Den Lille Bikube	10.585	11.097,50
Sparekassen Den Lille Bikube, Messekonto	12.000	0,00
Kontant	0	0,00
I alt	<u>23.245</u>	<u>20.718,77</u>
PASSIVER		
Egenkapital 1/11 1997	20.719	15.832,35
Årets resultat	2.526	4.886,42
Egenkapital 31/10 1998	<u>23.245</u>	<u>20.718,77</u>

Fuglebjerg, den 9. november 1998

Lise Hein Nielsen

FORMANDSBERETNING 1998

Den udsatte generalforsamling blev afholdt den 6. april 1998.

Sekretariatschef Bertel Hansen blev valgt til dirigent.

I min beretning gjorde jeg rede for alle de uheldige omstændigheder, der gjorde, at generalforsamlingen var blevet udsat.

Herefter blev beretningen godkendt.

Foreningens regnskab blev ligeledes godkendt.

Kontingentet blev fastsat uændret til 135 kr. om året.

Som nyt bestyrelsesmedlem valgtes Lise Hein Nielsen, og Karin Skov Ovesen blev valgt til suppleant i stedet for Grith Lerche.

Alle andre valg var genvalg.

På et efterfølgende bestyrelsesmøde blev jeg valgt til formand, Hans Jørgen Heegaard til næstformand, Lise Hein Nielsen til kasserer og Henning Jessen til sekretær.

Herefter drøftede bestyrelsen at udvide Nytårs Gaven til et eventuelt større antal sider og flere lokale artikler. Det er der plads til i vore vedtægter.

Den 16. juni afholdt vi sommermøde ved Dybsø Fjord.

Cand. mag. Jens Molter Ulriksen fortalte om Dybsø Fjord udgravningerne og om Vikingetidens ladepladser.

Det er den samme periode, som vi har arbejdet med i landsbyen Borup.

Efter besigtigelsen af området var vi på Karetmagerens Hus ved Gavnø for at drikke kaffe, og her fortalte Ulriksen videre om tiden og emnet. Der var stor spøgelyst, og de ca. 30 deltagere havde en interessant og hyggelig aften.

Den 12. september holdt vi efterårsmøde i Gjorslev Bøgeskov på Stevns, hvor tidligere formand for Stevns Museum og formand for Historisk Samfund for Præstø Amt, dyrlæge Henning Poulsen tog os med på vandring i Gjorslev Bøgeskov. Han viste og fortalte om alle de ting, skoven gemmer på - lige fra Bondestenalderen til Anden Verdenskrig. Desværre var det kun et fåtal af medlemmerne, der

havde taget imod invitationen. Vi, der deltog, havde en interessant og hyggelig eftermiddag sammen med Henning Poulsen.

Til slut vil jeg takke bestyrelsesmedlemmerne for et godt og positivt samarbejde. Også tak til Egnshistorisk Arkiv, og til Bertel Hansen for det store arbejde, han yder ved tilrettelægning og udgivelsen af Nytårs Gaven.

Preben V. Andersen

NEKROLOG

J. L. Østergaard Christensen 1930 - 1998

Søndag den 2. august nåede det triste budskab her til Fuglebjerg - vores formand Østergaard Christensen var død den 31. juli 1998.

Østergaard var netop påbegyndt sit otium og bare 7 dage før modtog jeg et brevkort fra ham med meddelelse om, at han pr. 1. august flyttede til Duevej på Frederiksberg, men sådan skulle det ikke være. Da flyttemændene kom, lå Østergaard død i sengen.

Østergaards tilknytning til Fuglebjerg kom gennem hans arbejde i Borupris som videnskabelig assistent og daglig leder under professor Axel Steensberg.

Det var Østergaard, som fik fat i Svend Dyhre Rasmussen, efter at han havde pakket sine lerkarskår sammen og var på vej hjem efter den legendariske cykeltur fra Fuglebjerg til Store Valby udgravningerne den 20. august 1950, hvor Dyhre for sidste gang prøvede at få overbevist fagfolk om, at der var noget interessant i Borup Skov, blot vidste Dyhre ikke, om det var oldtidsagre eller middelalderagre.

Østergaard kaldte Svend Dyhre tilbage, hørte på ham i over to timer og lovede, at Steensberg og han ville komme til Snesev Smedje den følgende lørdag for at hente ham, så han kunne vise dem området i skoven. Her på enen tør vi slet ikke tænke på, hvad der var sket eller rettere, hvad der ikke var sket, hvis ikke Østergaard havde fået

fat i Svend Dyhre. Vi havde nok været uden udgravningen af landsbyen Borup, derfor har vi meget at være Østergaard taknemmelig for.

Østergaard var vendelbo af fødsel, eller som Svend Dyhre udtrykte det, han havde den gode egenskab at være jyde!

Vi er mange her på Fuglebjerget, som fik et nært samarbejde med ham, først gennem hans arbejde i området og senere gennem vores forening Borupris' Venner.

Vi kunne altid trække på Østergaards enorme viden om undersøgelserne og resultaterne deraf - og i øvrigt på alle områder inden for vort lands historie.

Østergaard Christensen og frue i gården ved Holbæk Museum.

Vi vil komme til at savne den højtidelighed og meget korrekte optræder, der altid var over vores formand.

Østergaard var museumsinspektør og leder af Holbæk Museum fra 1960, altså næsten 38 år. Her ved vi, at han var en respekteret og afholdt mand, hvilket hans mange tillidsposter vidner om. Inden for museumsverdenen blev han flittigt benyttet til at løse organisatoriske opgaver.

Det sidste år blev tragisk for Østergaard. Hustruens pludselige død i september 1997. Og afskeden fra museet, som - trods mange gode år - ikke blev mindeværdig.

Vore tanker og følelser går til Østergaards efterladte, - børnene, som inden for så kort tid mistede begge forældre.

I foreningen Borupris' Venner vil vi savne Østergaard Christensen.

ÆRET VÆRE HANS MINDE.

Preben V. Andersen

ASERNES ALTRE

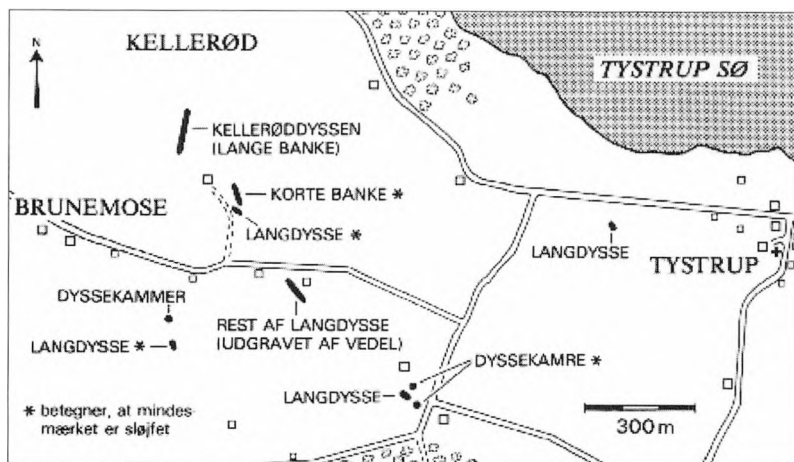
En gammel Tystrupdreng, fhv. museumsinspektør og redaktør af tidsskriftet SKALK, Harald Andersen, fortæller om en barndomsoplevelse, som fik afgørende betydning for ham.

Eggen omkring Tystrup Sø er rig på fortidsminder, og da den i øvrigt fryder øjet, er den ofte blevet lovprist, men vist aldrig med mere glødende begejstring end af historikeren og litteraten Chr. Molbech løverdagen den 24. september 1808 i tidsskriftet "Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn". Anledningen var en vandretur, han og hans ven N.F.S. Grundtvig en månedstid forinden havde foretaget fra Sorø til "offerdyssen i Gunderslev Skov". Vejen gik pr. båd over Sorø Sø (byen lå endnu dengang næsten på en ø, idet de tre omgivende søer løb sammen), derfra til Lyngø og videre over Kongskilde Mølle til Tystrup; i begge landsbyer aflagdes høflighedsvisit hos præsten. I Vinstrup, "en bondeby, som ingen kirke har", dvælede man ved "en anselig stendysse - bønderne kalder den Trundys", men det var nu en anden dysse, der var rejsens egentlige mål: Gunderslevholmdyssen, som den oftest kaldes. Over Tadse Mølle nåede man frem til Hekkenfeldthuset, og herfra gik vejen gennem skoven. "Med en forventning stigende for hvert skridt og ej uden en vis gysen gik vi frem i det højtidsfulde mørke". Omsider står de ved målet: den store langdysse med det imponerende kammer og de usædvanligt høje randsten. Her kender henrykkelsen ingen grænser.

Det var i romantikkens glansperiode, og de to vandringsmænd, begge i midten af tyverne, var som så mange af deres jævnaldrende stærkt grebet af denne rørelse. Man dyrkede den nordiske mytologi og opfattede dyssernes stenbyggede gravkamre som hedenske altre, hvor datidens mennesker havde ofret til Odin og Thor. Molbechs artikel i "Skilderiet" blev af Grundtvig i det følgende nummer fulgt op med digtet "Gunderslev Skov". Det lille værk hører ikke til hans bedste frembringelser, men de klingende vers falder smukt i øret, og slutningen, hvor han kaster sig i støvet for "asernes alter", er effektiv. Han skal senere have taget kraftigt afstand fra den.

Grundtvig og Molbech kunne ikke vide, at de ved en beskeden afstikker fra den valgte rute kunne have beset en langdysse af højeste karat og tilmed Sjællands længste. Om den ville have affødt endnu et digt er dog tvivlsomt, eftersom den var uden synlige "altre", hvor de besøgende kunne falde ned og tilbede guderne. For undertegnede har dette oldtidsminde haft en særlig betydning. Gården, på hvis mark den ligger, tilhørte indtil 1941 mine forældre, og den kom så at sige til at forme hele min tilværelse.

"Kellerøddyssen", som højen nu kaldes, ligger nordligt i Tystrup sogn, og den ligger ikke alene, men indgår i en større dyssebygd, der dog med tiden er blevet betydeligt formindsket; en af flokken blev i 1870'erne udgravet af amtmand Vedel i Sorø, vel nok den kyndigste amatørarkæolog, Danmark har fostret. To andre langdysser på mine forældres mark blev sløjfet før min tid, den ene var af beskeden størrelse, den anden lang, dog uden at slå rekorder. Den og Kellerøddyssen blev kaldt henholdsvis "Den korte banke" og "Den lange banke".

Det moderne landbrug og ikke mindst vej- og jernbanebyggerierne har berøvet os mange oldtidsminder, og de tystrupske er ikke gået fri, men midt i alt det helt eller delvis ødelagte lå vor lange banke næsten

uskadt. Egentlig lignede den ikke en dysse så forfærdelig meget: en kraftig jordvold, 124 meter lang og ca. 2 meter høj med randsten i begge sider, men uden tydelige endesten (de lå omvæltede og næsten helt jorddækkede). Af gravkamre sås ingen spor, hvilket i vore øjne var en alvorlig mangel. Sandt at sige var vi lidt i tvivl om anlæggets art, men at det var menneskeskabt, stod os dog klart. Min far havde mange dyder, men interesse for oldtiden var ikke iblandt dem. Anderledes med min mor, hun havde sans for det historiske, og det skyldes hendes indflydelse, at den lange banke ikke gik til sin korte nabos brigade, hvad jeg og alle ligesindede må være hende dybt taknemmelige for. Mange er de sommeraftener, hvor vi er gået en tur "på banken" for at nyde solnedgangen eller blot den smukke udsigt i almindelighed.

Drenge har hang til spænding, og jeg var ingen undtagelse. Højen lå der med sin gåde, som råbte på at blive løst. Hvad jeg egentlig ventede at finde, ved jeg knap; mit kendskab til arkæologien og dens resultater var begrænset. For landsbybørn i 1920'erne lå bøgernes verden ikke åben som i dag. Vi havde et skolebibliotek, men kun med skønlitteratur, fagbøger var noget, man ønskede sig til jul og fødselsdage, men selv det kunne være vanskeligt, når man ikke kendte titlerne på det ønskede. Fantasien havde altså temmelig frit spil, og de gravninger, jeg foretog, blev ret tilfældige. Jeg husker, at jeg - vel i 11-12 års alderen - gravede et hul omkring højmidten, helt ned til bunden, hvor jeg til min overraskelse stødte på store sten. Det gjorde mig ikke meget klogere.

Året 1933 oprandt. Jeg var nu 16 år, og tiden nærmede sig, hvor jeg skulle udskifte livet på landet med skolegang i København; foreløbigt mål: præliminæreksamen. Til min konfirmation havde jeg af forstående familiemedlemmer fået Hans Kjærs "Vor Oldtids Mindesmærker", måske var det den, der inspirerede mig til et sidste forsøg, denne gang i nordenden af højen, et tilfældigt, men set fra mit synspunkt - overmåde heldigt valg. Her var der sten næsten fra første spadestik, det blev til en vældig dyngede med toppunkt i højens midt-

linie. Ved opbrydningen af dyngen fremkom en meget stor, vel hen ved tre meter lang, fladagtig sten. Et underjordisk alter!

Som arbejdet skred frem, fik jeg hjælpere. Min bror Alfred, nybagt student, trådte til, og med ham fulgte kortvarigt en studiekammerat og dennes trettenårige lillebror, Viggo Nielsen, som senere selv blev arkæolog. Der blev gravet ned omkring kæmpestenen, og det var et stort øjeblik, da graveskeen brød igennem og afslørede et hulrum under den.

For at komme ind i det helt lukkede kammer måtte vi undergrave en af endestenene, så at den sank ned og lod sig vælte til side. En ikke helt ufarlig operation, men det tænkte vi ikke på den gang.

Kammeret var trekvart fyldt med jord, som i årtusindernes løb er trængt ind gennem revner og sprækker hjulpet på vej af nedsivende regnvand. Den gravede vi nu, liggende på maven og på knæ, igennem med små redskaber og passende forsigtighed, som vi havde hørt, at man skulle. Tingene, der fremkom, tog vi op efterhånden, idet vi dog skitserede deres beliggenhed på en hastigt fremstillet plan.

Lerkarret og kraniet fra Kellerøddyssen. Den rundbundede krukke har vel normalt hængt i et snoreværk; stå kunne den ikke uden et dertil indrettet underlag. Kraniet, der har tydeligt mandlige træk, er desværre lidt defekt, men underkæben er i fin stand og med et lydefrit, men stærkt slidt tandsæt. Bruddet i tindingen står med friske kanter og har uden tvivl voldt mandens død.

På kammerets bund, som var brolagt med flade stenfliser, lå - udstrakt, men i lidt spredt orden - et skelet, bortset fra nogen beskædigeelse af ansigtspartiet ganske velbevaret. Et rundbundet lerkar med to små ører, en såkaldt øskenkrukke, og en grov flintkniv var, hvad den døde havde fået med sig. En lille samling sneglehuse, som desværre smuldrede under mine uøvede hænder, må dog også nævnes. Hvad de har tjent til, er ikke godt at vide.

Rygtet om fundet havde bredt sig, det blev omtalt i aviserne og i radioen og nu dukkede også Nationalmuseet op i skikkelse af arkæologen Knud Thorvildsen. Han synede højen og fundet, sikrede sig vore notater og tog efter fælles overenskomst sagerne med sig. Set med fagmandens øjne var vor udgravning naturligvis ikke tilfredsstillende, men den kunne have været værre, og juridisk var der intet at bebrejde os; det var jo før fredningslovens tid. En videnskabelig efterundersøgelse blev foretaget det følgende år ved konservator Gustav Rosenberg. Han lod grave en rende på langs gennem højen fra ende til anden, men fandt ikke flere kamre, derimod en langstrakt stendynge, der lignede en grav og måske også var det, men i så fald uden erkendeligt indhold. Ved samme lejlighed blev de store endesten frigravet og rejst, nogle udvæltede sidesten ligeledes, men arbejdet blev ikke gjort færdig. Rosenberg rejste hjem, men lovede at komme igen senere. Min menneskekloge far ytrede tvivl om, at det ville ske, og det gjorde det da heller ikke. Heldigvis, kan man måske sige. Et anlæg, der har nogle tusinde år på bagen, behøver ikke nødvendigvis at se ud, som var det rejst i går.

Der blev bygget rund- og langdysser gennem mange generationer i bondestenalderen, og navnlig kamrene skiftede efterhånden udseende. Kellerøddysen med dens firsidede, helt lukkede gravrum hører til i den ældre afdeling, senere fik kamrene indgang, så at der kunne indlægges flere lig, efterhånden som dødsfald indtraf. De fleste, men ikke alle, dysser har jordhøj inden for randstenene; den kan være større eller mindre, men det er sjældent, den som i vort tilfælde helt skjuler gravbygningen. Mens der til en runddysse som regel kun hø-

rer ét kammer, kan langdysserne have flere. Det er dog langt fra altid tilfældet, og det er ikke ualmindeligt, at en énkamret langdysse har graven liggende forskudt mod den ene ende i stedet for ved midten, som man skulle vente.

Kellerøddyssen set fra nord. Graven befinder sig under det store bøgetræ; den er nu tildækket, men med en snæver nedgangsåbning.

Tegning: Jørgen Kraglund.

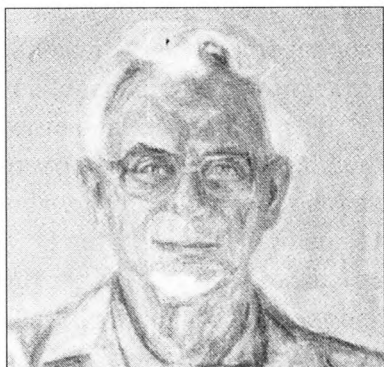
Når skelettet, vi fandt, har klaret det lange ophold i graven så godt, kan det skyldes, at kammeroverliggeren vistnok er af en art kalksten (min bror, der som sagt var student og altså en forholdsvis lærd mand, mente det måtte være orthoceratitkalk, men det er vist aldrig blevet bekræftet af de endnu lærdere). Knoglerne er naturligvis blevet undersøgt på alle leder. De har, fortalte man os, tilhørt en ældre eller i hvert fald ikke helt ung mand, og han var - hvad vi nok havde en anelse om - død af et alvorligt kraniebrud i venstre tinding. Nogle fine ridser i benet omkring såret må skyldes stammens medicinmand; han har vel forsøgt at fjerne den indslæede skal, og måske lykkedes det, men patienten hjalp det ikke. Andetsteds på kraniet, over højre øje, ses mærker efter en gammel skade, men af mindre alvorlig art.

Hvad antropologerne ikke kunne fortælle os, var, om læsionerne skyldes slagsmål eller er opstået på anden måde, men det første er, tiden taget i betragtning, vel ikke usandsynligt. Sikkert er det, at vor mand må have indtaget en fremtrædende plads i sin tids samfund. En kulstof 14-prøve af skelettet daterer fundet til ca. 3300 før Kristus.

Kun en mils vej fra Kellerød ligger landsbyen Grøfte, dér fik jeg tretten år senere, i 1946, lejlighed til for Nationalmuseet at udgrave en dysse af stor lighed med min barndoms legeplads, blot meget kortere. Der var to kamre, begge helt jorddækkede og begge anbragt ved højens ene ende. Denne gang gik det anderledes til. Stendyngene, som omgav kamrene, blev frilagt i deres helhed og derefter fjernet lag for lag. Dækstenenes afløftning tog Falck sig af, det gav fri adgang til gravrummene, som nu kunne tømmes for jord, uden at skeletdele og gravgaver i første omgang flyttedes fra deres oprindelige plads. Hvert enkelt stadium i denne proces blev opmålt, tegnet og fotograferet. Jeg håber med denne udgravning at have købt mig en smule aflad for drengens forsyndelser.

Grundtvig for asernes altre. Man søger viden om deres ophavsmænd.

Harald Andersen

Harald Andersen - 1983.
Maleri af Anders Glob

ET GAMMELT HUS I SKOVEN

Dette er ikke en afhandling, men en lille beretning om et gammelt hus med et særpræget navn, nemlig KIKOP, dets oprindelse, det vil sige navnets oprindelse, og hvad jeg ellers ved om huset. Det er et af de huse, som gennem årene har haft sit eget navn. Den ældste stavemåde, KICKOPHUSET, kender man fra dengang det sammen med de to Hækkenfeldthuse hørte under Antvorskov Ryttergods. Måske har det ligget i Haldagerlille sogn, inden det blev flyttet ind i Kastруп Storskov, hvis matrikelnummer er 37, Vinstrup, Tystrup sogn.

Kikop - omkring 1940.

Rytterne, der boede der, har måttet gøre eksercits ved Haldagerlille kirke efter kirketid, og børnene har så gået i skole i rytterskolen i Haldagerlille. Den blev stadig skolen for børnene i Kikop. De to sidste, der boede der, inden skolen blev sammenlagt med skolen i Fuglebjerget, blev først i 1950'erne undervist efter skoleloven fra 1814 og gik kun i skole hver anden dag, men de lærte de grundlæggende fag til gavn, og lærer Bjørnvad var en født pædagog.

Hvorfra kommer så navnet Kikop? Sandsynligvis fra et punkt i landskabet, for på et målebordsblad M3723 Dalmoose findes en koteprík, hvor navnet Kikop findes. Dette punkt, der ligger et kort stykke syd for det nuværende Kikophus, befinder sig i Haldagerlille sogn, og derfra er der frit udsyn til tre kirkesogne, nemlig Fuglebjerget, Hal-

dagerlille og Tystrup sogne. Navnet Kikop må have været brugt om dette punkt i flere hundrede år, men er nu slettet på de moderne kort.

Navnene på den eller de ryttere, der har boet i Kikop, så længe det var et rytterhus, kendes ikke, men i 1787 boede der en skovfoged Johan Hansen med sin anden kone og tre børn. I 1801 ligeledes en skovfoged Peder Andersen med kone og to børn. Hvornår det er blevet et ledvogterhus vides ikke, men nu er det blevet gjort fint i stand og er et udlejningshus under Gyldenholm. En af de ledvogtere, der boede der længst, var Søren Frederiksen, født 1856, død 1932, hans kone Rasmine, til daglig kaldet Mine, født 1858, død 1933. De boede der i 42 år og var et meget afholdt par. De havde tre børn, en søn og to døtre, den ene af døtrene forblev ugift og kom til at bo i Klokkerhuset i Haldagerlille, efter faderens død dog et stykke tid sammen med moderen. Hun var en meget dygtig syerske, og især under og efter Anden Verdenskrig, hvor der var tøjrationering, højt værdsat for sin evne til at omsy brugt, så det så nyt og fint ud. At bo i Klokkerhuset betød dengang, at man også skulle ringe med klokken i Haldagerlille kirke, det tilkom ikke graveren, men jeg tror, at de efterhånden havde en aftale om dette forhold.

Hvordan Kikop fungerede i Søren Frederiksens tid, vides der lidt om. Der var nemlig det specielle ved huset, at selv om det lå i Tystrup sogn, skulle beboerne ved de forskellige valg stemme i Næble-rød. Det fortsatte, indtil afstemningsstedet der blev nedlagt. Kikop var bygget af rå lersten, der jo ikke var brændte, men kun tørrede. Taget var af strå og bindingsværket af egetømmer, som syntes at være genbrug, da bjælkerne var mærkede med romertal, de må have været et par hundrede år gamle. I Søren Frederiksens tid var der i nordenden af huset plads til to køer. Hele dette fag havde i 1938 lerstampet gulv. I køkkenet var gulvet med stenpikning. I Mines senere år stod der en emailleret gruededel, hvori hun kogte kaffe ved skovauktionerne, der fandt sted ved Kikop om efteråret. Under gruededlen lå der nogle store kampesten, så der har nok engang været et åbent ildsted. Skorstenen til kedel og komfur var en 24 tommers, som skulle stiges indvendig af skorstensfejeren, det blev nu tit læredren-

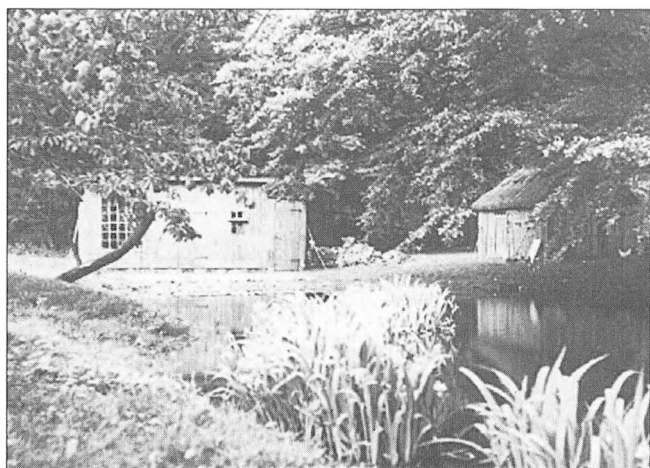
gen, der blev sendt derop, det skete gennem en stor jernlem inde i køkkenet, det var nu lidt af en prøvelse, hvis der den pågældende dag var ild både i komfuret og under gruekedlen. Øverst på loftet var skorstenen omkranset af et lag ler i en træramme, for her blev vinterhøet anbragt, og det måtte jo ikke komme for nær til skorstenen af hensyn til brandfaren. Til huset hørte ca. ½ tønde land, og for at kunne føde de to køer, måtte de om sommeren græsse dem i skoven og også der slå hø til vinteren.

Høet blev stukket op på loftet over stuerne, på den sidste del var der et stænge over køernes plads. Høet afgav en mængde smuld, selv flere år efter at høbjergningen var holdt op, dryssede det ned gennem revnerne i de utætte lofter, så efterhånden kom der træplader under lofterne. I huset var der tre værelser med kakkellovn i de to af dem, det vil sige, den ene ovn var af den gammeldags slags, den havde en høj træfod, hvorfor den nåede at blive forbudt, men den stod der stadig i 1940'erne, selv om der ikke måtte fyres i den. Men så en dag under en skovauktion kom godsejer Carl de Neergaard ind i Kikop, fordi han frøs, og så fik jeg lejlighed til at forklare, at den kakkellovn ikke måtte bruges. Han svar kom omgående: "Nå, De mener, De vil

gerne have en ny kakkelovn?" Det var jeg jo enig i, og der kom prompte to nye brændeovne. Trods manglerne har Kikop i Mines og Søren Frederiksens tid været et hyggeligt hjem, og jeg tror, Mines gode ånd længe har hvilet over huset. Efter deres tid boede der nogle familier et par år ad gangen, i den tid kom der trægulv i køkkenet, det var nu ikke så praktisk, for vaskekedlen stod jo der, så storvasken måtte i det mindste om vinteren også foregå i køkkenet.

I 1938 flyttede min mand og jeg med vor ældste datter ind i Kikop, vor yngste datter er født der. Vi kom til at bo der ½ år længere end Søren Frederiksen, og stadig var Kikop et dejligt sted at bo i, selv om der aldrig blev lagt vand ind i huset, det kom først efter 1981. De, der bor der nu, skal aldrig opleve at se en musvitrede blive pumpet sammen med vandet ud ad tuden på vandposten over brønden. Musvitter er lynhurtige til at bygge rede, og de må formodentlig elske vandpumper, det skete jo, at man glemte træproppen, der om sommeren forhindrede dem i at begynde på byggeriet.

*"Gadekæret"
ved Kikop.*

Nu jeg har fået begyndt, kan jeg ikke lade være med at omtale den rige fauna, der eksisterede lige uden for og omkring huset, særligt før end de strenge isvintre i 40'erne, som tog livet af alle snogene, der holdt til i det gamle stengærde, der omgav skoven. Snogene var ellers

nogle af min ældste datters legekammerater, hun fangede dem ved at tage dem i halen, så blev de båret ned til vandhullet, som vi flot kaldte gadekæret, hvilket var en slem overdrivelse, snogene blev så anbragt i den ene ende, hvor man så kunne se, hvor flot de med oprejst hoved svømmede lige ud på langs, de svømmede aldrig på tværs ad den korteste vej. Stengærdet husede somme tider nogle små væsler, jeg har set en brud sidde rasende i et hul mellem stenene, den hvæsedede og spruttede ved synet af mig og var nok det mest arrige dyr, jeg har set. Vandhullet var nok opstået, hvor leret til murstenene var gravet op. Når vandstanden var lav, hentede børnene ler i kanten til at lave figurer af. Om foråret, hvor der var mest vand, holdt 2 slags frøer til, og skrubbudserne valfartede til for at lægge æg, så om aftenen var der store koncerter, de var dog ikke så behagelige som nattergalenes. Der var også salamandre og i nogle år ferskvandsmuslinger. Det var et righoldigt vandhul, og efter at en gammel robåd blev anskaffet, var noget af det bedste at sidde i den under et lavthængende bøgetræ. Det var min glæde ved "gadekæret". Min yngste datters var at sidde oppe i det store moreltræ, som i øvrigt var plantet af Søren Frederikssens søn, det stod i kanten af vandhullet, helt oppe i toppen kunne hun kigge ned i skorstenen på huset. Min mand havde sine duer, og da han ikke ville have, at noget skulle være lukket inde, var der ikke noget hegn om haven. En middagsstund stod en sikahjort og gnavede i toppen af en havearalie, som han lige havde plantet, så kom der et hegn op, der blev dog også lukket for fjerkræet om aftenen, der var jo ræve i skoven. Noget af det første, vi blev spurgt om, efter vi var flyttet ind i Kikop, var om vi hørte eller så noget til spøgeriet på Kong Volmers vej, der skulle fare et natligt ridt af sted. Vi måtte beklage, at det mærkede vi ikke noget til, men der kom mange mærkelige lyde fra skoven om natten, indtil man lærte dem at kende. Vejen var imidlertid en realitet, den var en rest af en vej, der gik fra Vordingborg til Antvorskov og lå kun nogle hundrede meter fra Kikop. Svend Dyhre Rasmussen kom, mens han boede på Rugkrogvej, tit kørende i sin bil for at hente brænde i skoven. Det foregik på den måde, at et par store granrafter blev bundet fast, en på hver side af

bilen, så når han ville ind i Kikop for at snakke eller låne os nogle eksemplarer af årsskriftet for Historisk Samfund for gammel Sorø Amt, måtte det ske, før brændet blev hentet, ellers kunne han ikke komme ud af bilen. Hans helbred var ikke så godt, så for at kunne klare brændehentningen havde han sin unge assistent med, hun var født i Rådvaadshuset og var vant til skoven. Det var interessant at høre ham og min mand diskutere om de gamle navne på afdelingerne og vejene i skoven, navne som Edens Have, Det oprundne Spor, Bøndernes Eng, Kirkestien og Blæsenborgvejen, nu er navnene nok delvis erstattet af numre. Der blev også snakket om Kong Volmers vej. Svend Dyhre Rasmussen mente ikke, at den var fra Valdemar Atterdags tid, men snarere fra Frederik den Andens tid, hvilket han begrundede med, at der var grøfter ved begge sider af den. For øvrigt har den kunnet bære tung trafik, og det kunne ses endnu, under en militærøvelse, hvor nogle soldater havde fået anbragt en pansret mandskabsvogn på vejen uden at vide det, hvis den bare var stillet et stykke ved siden af, havde den ikke været nem at flytte igen, men Kong Volmers vej var stadig bæredygtig. Endnu et lille kuriosum skal nævnes fra skovauktionerne, hvert år blev der lagt en stangbunke, der ikke blev solgt, den var en del af den gamle degneløn, det skulle have været 30 humlerafter, men var blevet omsat til brænde, og så længe lærer Bjørnvad var kirkesanger ved Haldagerlille kirke, tilkom den ham, også efter at skolen var nedlagt, det var nemlig ikke lærer-, men degneløn. Hvordan det forholder sig nu om stunder, ved jeg ikke.

Alt dette er vist blevet til små stumper af nogle tidsbilleder, som ellers ville blive glemt. Alt er forandret, og Kikop har mistet sit navneskilt og har fået nyere udseende. Noget er dog det samme, nemlig egestolperne i huset, må de stadig værne om de mennesker, der bor der, i hundreder af år endnu.

*Agnete Jensen
fra år 1909*

*Kikop - Rugkrogvej 21.
Anno 1998.*

*Artiklens forfatter Agnete Jensen
boede i Kikop fra 1. november 1938
til 2. april 1981.*

PÅ DAGBOGS-VANDRING I SVEND DYHRES VIDE ARKÆOLOGISKE VERDEN

Når Svend Dyhre var på undersøgelses-færd, var han dels på "bevandring" et sted, "rumsterede" med et eller andet eller "mengelerede".

✱

Svend Dyhre fortæller om at bruge tågen til hjælp for at se i terrænet.

✱

Og om at takke stenene for de resultater, der kom ud af terræn-undersøgelser og arkæologi.

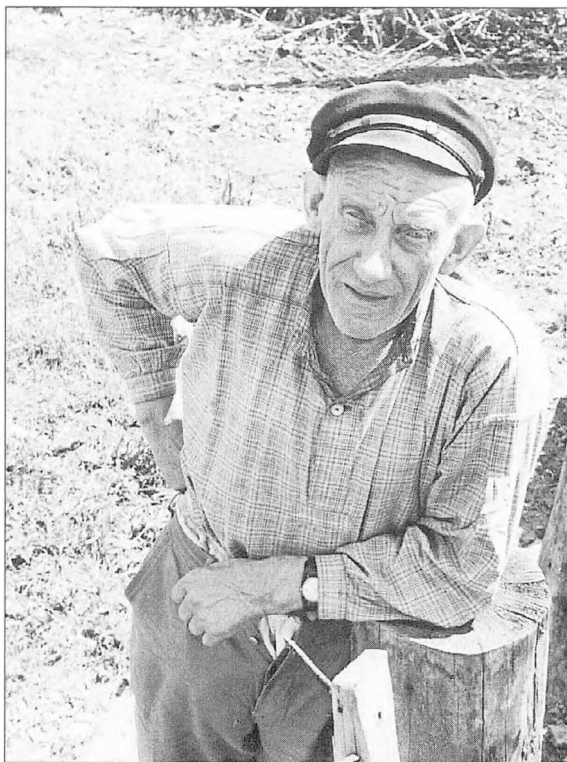
Af Henning Jessen

Det er slående, hvor mange ting i terræn-arkæologisk henseende, Svend Dyhre Rasmussen beskæftigede sig med på én gang. Utrættelig "*bevandrede*" han (ordet "bevandring" er hans) de områder, som han kunne vente ville give tilføjelser til den kulturhistoriske viden, der var opsamlet. De mange undersøgelser gav anledning til den rigelige korrespondance, som det efterladte brevarkiv fortæller om, og til en række store (naturligvis) håndskrevne dagbøger, hvor detaljer, småting og større begivenheder veksler.

Når man dykker ned i dagbøgerne, møder man en i det store og hele ganske let læselig skrift. Det sker naturligvis, at kuglepenen ligesom klatter og ebber ud i skriveeffekt, men den slags er der råd for i Svend Dyhres verden: enten kører man til Fuglebjerg og kommer i besiddelse af 56 (!) kuglepenne fra Tatol-forretningen, eller også finder man i en sen nattetime en anden farve kuglepen, som dér, hvor han i dagbogen lakonisk fastslår, at den grønne skrift er god nok

Dyhres ord om at undersøge

Det har slået mig, at bestemte vendinger er fast placeret i dagbogs-sammenhæng. Han har kørt mange tusinde kilometer på knallert eller motorcykel i hælene på den arkæologi og historie, som optog ham intenst. Det gik - som det ofte nævnes - ud over helbredet, men det betød til gengæld optegnelser, notater og fund i rigt mål. Det skete jo stort set altid, at en efterforskningstur var efterfulgt af en vandring - langs en å, gennem et hulvejssystem eller ved et skel. Der har man så "bevandringerne". Svend Dyhre satte sig på et vist tidspunkt for, at han skulle nå at undersøge lokaliteter og natur vidt omkring på egnen - og i de seneste faser af hans tilværelse kunne der i mange perioder komme noget næsten hektisk over hans mange ture. Måske som om han levede med en indbygget frygt for ikke at nå det hele

*Svend Dyhre
Rasmussen -
1972*

Men ordene:

Når Svend Dyhre er i gang med et eller andet, betegner han ofte sin indsats med, at "jeg **rumsterer** med det". Ordet "rumstere" kan han godt lide, og i sig selv betegner det vel også en ivrig aktivitet. Det sker også, at han "mengelerer", dvs. at han f.eks. er i gang med at ordne et eller andet - eller måske overbevise nogen om, at det er hans synspunkter, der er de rigtige.

Med hans egne ord:

"Travetur på ca. 3 km. Jeg besluttede nu til aften ved 17-tiden at se på Harrested å, som er den kontinuerlige fortsættelse af Sneslev Møllerende, og jeg **bevandrede** da denne bæk fra Petersminde-vejen syd for Hestehaven og Petersminde og fulgte den sydøst ud til skellet imellem Harrestedgaard og Førsløvgård, der også er sogneskel imellem Førsløv og Hyllinge sogne - med alle bugter og retur med afstikkere og det hele er det en tur på ca. 3 km."

Hovedmålet for Dyhres travetur var Røde Mølle, der hørte til Førsløvgård i 1600-tallet. Møllens navn peger nok på, at den er rød - røde sten og tegl, eller at den er bygget på en rydning (rydde, rødde, røde).

Almas Hus på Kirkeskovvej - her boede Dyhre, og i perioder også Østergaard, mens undersøgelseerne i Borupris fandt sted. Dyhres hund King ses i forgrunden. Huset tilhører Gunderslevholm.

Om at se - også i tågen

Ingen kan være i tvivl om Svend Dyhres evne til at *se* i naturen - til at se terrænets linier og til at se spor fra tidligere tiders kultur i form af rydninger, agre, volde og tomter.

Engang i det tidlige forår 1964 (februar) gik Svend Dyhre efter "Bispens Mølle", Sneslev Mark. Notatet fortæller, at i 1860'erne blev åløbet uddybet og ved den lejlighed blev de gamle egestolper fra møllen, der stod i åløbet, fjernet.

Det var tåget - og *det* var en fordel, konstaterede Dyhre.

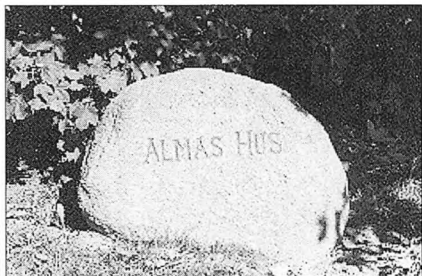
"Det var også tilpas tåget", noterede han, "således at sigtbarheden var passende, selvom det ikke havde gjort noget, at tågen havde været lidt tættere. Det er nemlig en fidus at se på visse af den slags terræn-deformiteter i tåge - især når de er svage, som jeg i dette tilfælde var forberedt på. Af den grund havde jeg også valgt denne tågede dag i håb om, at tågen havde taget lidt mere til hen ad aften inden tusmørkets indtræden, så sigtbarheden kun havde blevet 50 til 100 meter, men skimtevis var den nu flere kilometer. Jeg gik helt ud til skellet mellem Sneslevs og Førsløvgaards jorder, og på udvejen kunne jeg måske nok udpege stedet, men da jeg gik tilbage igen - altså på det lavere og imod faldretningen hjalp tågen mig mere. Det er ikke så ligetid at forklare, hvordan jeg benytter mig af tågen, men prøv engang selv og helst fra det lave mod det høje. Dog ikke på stejle steder....

Stenene fylder godt

Stenene fylder i Svend Dyhres hverdag - og i hans liv. Det fortæller de skiftende dagbogsblade, og det er oplagt, at SDR passede stenene ind i det liv, han levede i skove, på marker og i landsbyer. Med baggrund i de årelange og omfattende undersøgelser i Borup Ris måtte sten - i videste forstand - komme til at spille en fremtrædende rolle i SDR's overvejelser om opdagelser, fund og steder.

Da man i april 1964 var ved at slutte arbejdet i Borup Ris, foretage oprydning og bringe en del til Hammersmølle, kom der en art tilkendegivelse fra SDR:

“Stenene ligger ikke altid på en helt naturlig måde, hvor man kommer frem. Selvfølgelig ser man efter dette, men altid er det stenene, vi kan takke for, at vi kan tyde et eller andet. Det gælder agrene, det gælder huse, gårdtomter, og det gælder de tvivlsomme møllesteder.

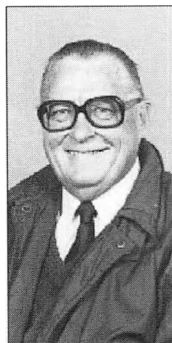
Stenen med indhugget tekst "ALMAS HUS" er kommet til efter Dyhres tid.

Det er og bliver altid stenene, vi kan takke for resultaterne, og lad mig gentage - for det kan ikke gentages for tit, at det gælder agrene, hus- og gårdtomter, de tvivlsomme skvatmøllesteder og meget meget andet. Det er og bliver derfor meget vigtigt, at skovene fredes, således at alle dens sten ikke røres.”

I SDR's tilkendegivelse lå et budskab, byggende på de erfaringer og indtryk, han havde fået i forbindelse med Borup Risundersøgelserne. Hans fortsatte færden - altid på sporet af et eller andet (også fordi hans interessefelt var så stort) - gav en stærk understregning af dette.

“Det er og bliver stenene, vi kan takke for resultaterne”.

Som han sagde.

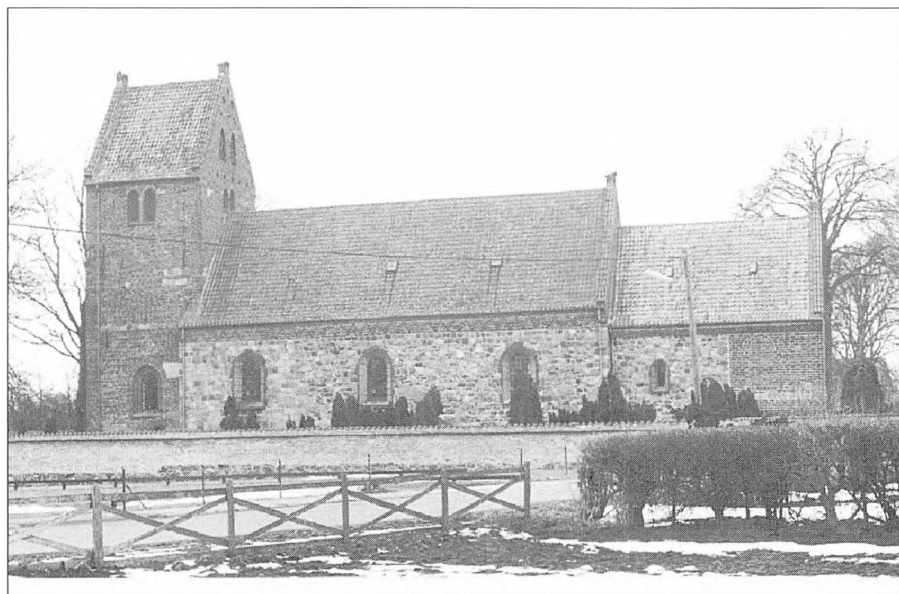
Henning Jessen er forhenværende chefredaktør på Næstved Tidende, nuværende medlem af Borup Ris' Venners bestyrelse og flittig bidrager til Nytårs Gaven.

GRAVKRYPTEN I FØRSLEV KIRKE

af Bertel Hansen

Førslev kirke har gennemgået en omfattende restaurering gennem det sidste årti. I 1990-91 blev tagrender og afløb fornyet, fugtbeskadiget murværk repareret og varmeinstallationen fornyet. I 1997 blev der taget hul på mere interessante ting, såsom altertavle, prædikestol, lydhimmel, stolegavle, krucifiks - alt sammen træskærerarbejde fra midten af 1600-tallet. Kalkmalerierne blev også repareret, og samtidig blev kirken kalket indvendig, træværket blev stafferet eller malet og belysningen blev delvist fornyet. Kirken blev taget i brug igen den 13. september 1998.

Især det historiske inventar trængte hårdt til en istandsættelse. Ved en restaurering i 1892 var al maling blevet fjernet ved brug af kaustisk soda. Denne var ikke blevet neutraliseret i tilstrækkelig grad, hvilket har været med til at nedbryde træet. En professionel indsats fra konservatorenes side har resulteret i et smukt og forhåbentlig også holdbart resultat. Der var i tidens løb kommet en del uorden i nogle løse figurer, som hørte til altertavle og lydhimmel. En Kristus-

figur var blevet fjernet fra altertavlens top og blevet anbragt på lyd-himlen over prædikestolen. Menighedsrådet ønskede denne figur genanbragt på sin oprindelige plads, men der var tvivl om, der var plads nok mellem altertavlens top og korets hvælv. Blandt andet af denne årsag ønskede menighedsrådet at sænke trægulvet omkring alteret lidt, men da dette gulv blev fjernet, kom en lille hvælving i stengulvet nedenunder frem for dagens lys. Man var godt bekendt med, at der var et tilmuret rum under koret, og at der formentlig var tale om en gravkrypt. Et lille hul i gulvet, hvor en søvrig flagermus dukkede op, pirrede ved nysgerrigheden og fik mureren til at lave et hul i gulvet ved siden af hvælvingen. Menighedsrådets formand blev udstyret med lygte og fotografiapparat og steg ned gennem det lille hul. Der var ikke så dybt ned. Han kom ned i noget, som måtte være trappen ned til krypten. I selve krypten var det meget lavt til loftet, og på gulvet var der et syndigt rod af skeletrester og kistedele. På et tidspunkt har der trængt vand ind i rummet - med omfattende skader og uorden til følge. Kistedelene bestod af læder, som har været slået på kistelågene, og nogle stærkt anløbne beslag. Umiddelbart kunne alt tyde på, at mindst 4-5 personer var blevet stedt til hvile i dette rum.

Men hvem er det, som er begravet her?

Det har jeg et sandsynligt bud på.

I kirkens tårnrum, som også er våbenhus, står op ad nordvæggen to store gravsten. På den største sten står: "Jachim Bek af Førsløf Gaar oc hans Høsfu Fru Anna af Ravensberg; theres XVI Aner mone vere, som her på thene Sten udhugne ere. MDXLIIII". Senere er tilføjet "Jochim Beck døde 25. Januar 1572, Fru Anne Ravensberg af Beldring døde 23. Juni 1573". Det er en kalksten, som måler 251 x 158 cm. Midt på stenen er de afdøde fremstillet i fuld figur og langs randen 14 anevåben. Over figurerne de afdødes våben. Iflg. Danmarks Kirker har stenen ligget i korgulvet midt for alteret.

På den anden og lidt mindre sten - også en kalksten, 220 x 163 cm - står "Lave Beck af Førsløf, død 14. Maj 1607, 76 Aar gammel, og

Hustru Ageta Gruppe død □ 16□.”. De afdøde er fremstillet i fuld figur og omkranset af 16 anevåben.

Alt kunne tyde på, at det er resterne af disse fire personer, som findes i gravkrypten under koret.

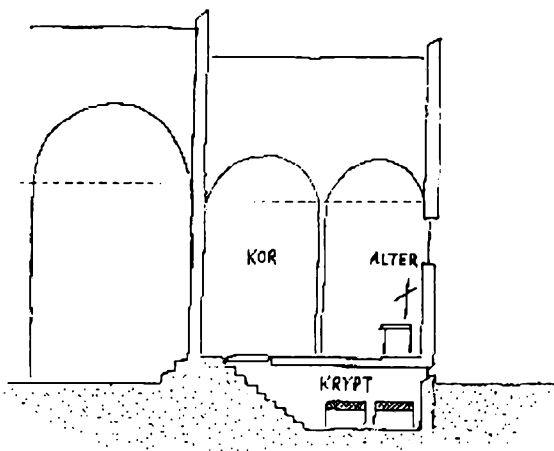
Det er fornemme folk, som er begravet her. De kunne gøre rede for deres 16 adelige tipoldeforældre. Og de har valgt at blive begravet på den fornemste plads i kirken.

Joachim Beck til Førsløvgård får tilskødet patronatsretten til Førsløv kirke i 1544, samme år, som hans gravsten er blevet fremstillet. Det er formentlig også samme år, at gravkrypten er blevet indrettet. På dette tidspunkt bestod kirkens kor tillige af det nuværende sakristi, dvs. det var omtrent dobbelt så stort som nu. Alteret har således stået længere

mod øst. Der har været god gulvplads både til gravsten og til en nedgang til krypten foran alteret. 28 år senere - i 1572 dør Joachim Beck. Krypten er formentlig først på dette tidspunkt taget i brug til sit bestemte formål.

Den næste ejer af Førsløvgård er sønnen Lave Beck, som dør i 1607. Hvornår hustruen Ageta Grubbe dør, fortæller

gravstenen intet om. Dato og årstal er simpelthen aldrig blevet indhugget. Men hun lever længere end sin mand, for hendes figur på gravstenen bærer enkedragt. Der kan være begravet andre personer i

Skitsen viser et snit gennem kirkens kor (øst-vest) som artiklens forfatter forestiller sig det så ud i midten af 1500-tallet.

Tegning: Peter Christensen.

denne krypt - måske ugifte børn og andre slægtningen, men de følgende ejere af Førsløvgård blev gravsat i nordkapellet, som menes opført omkring 1600. Efter Lave Beck sad endnu to generationer af slægten på Førsløvgård, nemlig Sivord Beck († 1623) og hustruen Elisabeth Bille († 1656), og deres søn Lave Beck (den yngre) († 1659) og hans hustru Margrethe Grubbe († 1696). Margrethe Grubbe gifter i 1661 med Sten Hondorf, og hermed har slægten Beck udspillet sin rolle i Førsløv. Kisterne i nordkapellet blev fjernet fra kirken i forbindelse med restaureringen i 1892, hvor rummet blev indrettet som herskabsstol. Nu er det et sideskib, som kun anvendes, når der er mange i kirke. Gravkrypten under koret blev ikke ryddet. Der blev muret til igen, uden at gravfreden blev yderligere forstyrret.

Slægten Beck har efterladt sig mange spor i kirken ud over gravkappelleme. Altertavle, prædikestol, lydhimmel, stolegavle og formentlig også krucifikset er skænket af Lave Beck og Margrethe Grubbe. Alterstagerne er skænket af Elisabeth Bille.

Hvad skete der så med den lille Kristusfigur, som skulle stå øverst på altertavlen?

Det lykkedes faktisk med et lille kunstgreb at få plads til den, selv om gulvet ikke blev sænket. Den står og rager op mod fodaftrykkene på hvælvingens kalkmaleri af himmelfarten.

Bestyrelsen for foreningen “BORUPRIS VENNER”

Formand:

Sparekassediretør Preben V. Andersen

Dalsgårdsvej 72, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 37 73

Næstformand:

Afdelingsleder Hans Jørgen Heegaard

Kyse Overdrevs Vej 7, Holløse, 4700 Næstved, Tlf. 55 45 00 25

Kasserer:

Lærer Lise Hein Nielsen

Overdrevsvej 5, Rejnstrup, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 04 32

Sekretær:

Fhv. chefredaktør Henning Jessen,

Slibemestervej 15, Fensmark, 4700 Næstved, Tlf. 55 44 28 92

Fhv. borgmester Jens Chr. Pedersen

Dalsgårdsvej 10, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 34 87

Revisor:

Lærer Karen Bjerre

Haldagemaglevej 7, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 33 65

Revisorsuppleant:

Mogens Clausen,

Hindholmvej 34, Kvislemark, 4262 Sandved, Tlf. 55 45 64 94.